

ABD'NİN ORTA ASYA STRATEJİSİ BAĞLAMINDA VAŞİNGTON C5+1 ZİRVESİ

Bekir Caner ŞAFAK

Misafir Araştırmacı

Analiz No : 2025 / 49

18.11.2025

6 Kasım tarihinde ABD Başkanı Trump ile beş Orta Asya devletinin liderleri arasında Beyaz Sarayda bir zirve gerçekleşmiştir. Tarihsel olarak Rusyanın nüfuz alanı olan ve Çinin giderek nüfuzunu artırdığı Orta Asya, doğal kaynaklar bakımından zengin bir bölgedir. Bu zirvenin ana gündem maddesini oluşturan konu da nadir toprak elementleri ve kritik mineraller olmuştur. Batılı devletlerin tedarik zincirlerini Rusya ve Çinden uzaklaştırarak çeşitlendirme çabası içerisinde olduğu bir dönemde ABD, jeopolitik rakiplerinin önüne geçmek için yeni ortaklıklar kurma peşindedir. İlk olarak 2015 yılında başlatılan C5+1 formatı, ABD ile beş Orta Asya ülkesi arasında ekonomi, enerji ve güvenlik konularındaki işbirliğini ilerletmeyi amaçlamaktadır.[1]

Vaşingtondaki zirvenin detaylarına ve muhtemel çıktılarına geçmeden önce kısaca ABDnin bölgedeki stratejisine -tarihsel arkaplanına da yer vererek- değinmekte yarar vardır. ABDnin Orta Asyaya yönelik politikasının ardındaki temel felsefeyi sıfır toplamlı oyun (*zero-sum game*) ve medeniyetler çatışması (*clash of civilizaitons*) mantıkları oluşturmaktadır. ABD, SSCBnin dağılmasının ardından beş Orta Asya cumhuriyeti olan Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistanı tanıyan ilk ülkelerden biri olmuştur. ABDnin bu bölgedeki çıkarları ise ilk kez 1999 tarihli İpek Yolu Stratejisi Yasası (*the Silk Road Strategy Act*) ile belirlemiştir. Bununla ABD, Orta Asyadaki temel çıkarlarını ve bölgenin potansiyelini tanımlamış olsa da bu politikanın somut sonucu ancak 2015 yılında başlatılan C5+1 formatıdır. Bu format, Orta Asyanın tek bir bölge olarak temsil edilmesine zemin oluşturmuştur.[2] 2023 yılında ABD Başkanı Biden ile Orta Asya ülkelerinin liderleri New Yorkta BM Genel Merkezinde ilk kez C5+1 formatı ile devlet başkanları düzeyindeki bir zirvede bir araya gelmişlerdir. Trump yönetimi de Obama döneminde başlatılan C5+1 mekanizmasının rolünü ve önemini teyit etmiştir.[3] 5 Şubat 2020 tarihinde Trump yönetimi ABDnin Orta Asya Stratejisi (2019-2025): Egemenliği ve Ekonomik Refahı İlerletmek başlıklı bir belge yayımlamıştır. Orta Asyadaki güç dengesinin ABD ile Rusya-Çin eksenleri arasında değişmesi, bu yeni stratejinin devreye girmesindeki

belirleyici faktörlerden biridir. ABD, Orta Asyaya yönelik yatırımlarını artırarak bölgedeki azalan etkisini artırmayı amaçlamaktadır. ABDnin yeni Orta Asya stratejisinde bölge, bağımsız bir bölgesel bütün olarak ele alınırken ABDnin küresel stratejisinde de Orta Asyanın artan önemi vurgulanmaktadır. Bu yeni strateji ile ABD; Çin ve Rusyanın bölgedeki nüfuzunu etkisizleştirme ve bu ülkelere karşı denge kurma çabalarını artırmaktadır.[4] ABDnin Orta Asyaya yönelik stratejisinin özünde bölgede Rusya, İran ve Çinin artan etkisiyle örtüşmeyen ve zaman zaman doğrudan çatışan çıkarları yer almaktadır.[5]

ABDnin yeni Orta Asya stratejisinde öne çıkan kavramlar, ekonomik ortaklık ve stratejik işbirliğidir. Vaşingtondaki C5+1 zirvesine geri dönecek olursak; ABD, Çinin hakim olduğu nadir toprak elementleri ile diğer kritik minerallere erişim ve Rusyayı atlayan ticaret yolları için anlaşmalar gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. Bunun yanında ABD, Rusya ve Çine karşı bölgesel bir bütünleşmeyi de arzulamaktadır. Bölgesel işbirliği anlayışı, Orta Asyayı büyük güç siyasetinin bir seyircisi olma pozisyonundan çıkararak Avrasya içerisinde öne çıkarmıştır. Bugün, bölgenin ekonomik stratejisinin merkezinde hiç şüphesiz Çinden başlayarak Orta Asya, Hazar, Güney Kafkasya ve Türkiye üzerinden Avrupaya uzanan ticaret yolu olan Orta Koridor yer almaktadır.[6] C5+1in potansiyelinin ortaya çıkarılması, Orta Koridorun geliştirilmesi yönelik uzun vadeli bir taahhüde bağlıdır.[7] Ağustos ayındaki üçlü zirvede paraflanan ön anlaşma ve ortak bildiri sonrası TRIPP olarak adlandırılan Zengezur Koridoruna dair taahhüt ve ardından C5+1 zirvesi, Rusyayı atlayan ticaret güzergahını kesin bir biçimde şekillendirmektedir. Türkiye, bu yeni ticaretin dünyaya açılan ana çıkış noktası olarak konumlanmaktadır.[8] Zirvede Trump, Azerbaycan ile Ermenistan arasında paraflanan bu ön anlaşmaya ve TRIPPe de değinmiştir.[9]

Zirvenin ana gündemini kritik mineraller oluşturmuştur. Orta Asya, ABDnin kritik olarak tanımladığı 54 mineralden 25ine sahiptir ve Trump yönetimi, tedarik zincirlerini çeşitlendirerek bu konuda Çine olan bağımlılıklarını azaltmak istemektedir. Buna karşın ABD, doğal kaynaklar etrafında gelişen ekonomik bir ortaklık geliştirme gayesinde Orta Asya ülkelerinin yeni bir büyük oyuna sürüklenmek istemediklerini dikkate almalı ve bu ülkelerin bağımsızlıklarına ve tercihlerine saygı göstermelidir.[10] Bölge, artık yeni büyük oyunun bir sahnesi veya herhangi bir büyük gücün arka bahçesi değildir. Orta Asya devletleri, ikili tercihler yapmak yerine çeşitli küresel aktörlerle aynı anda ilişkiler geliştirmektedir.[11]

ABDnin Orta Asyadaki varlığını artırma çabalarında karşılaşabileceği zorlukları aşmak için bölgede köklü müttefiklere ihtiyacı vardır. Bu doğrultuda Türkiye, Güney Kore ve Japonyanın olduğu Orta Asya Dörtlüsü şeklinde bir mekanizma kurulmasını öneren görüşler mevcuttur. Türkiye, bölgeyle kurduğu derin kurumsal, diplomatik, siyasal, ekonomik, tarihsel, kültürel bağları ve Türk Devletleri Teşkilatındaki (TDT) konumuyla öne çıkmaktadır.[12] Bu bakış açısıyla yapılan yorumlarda Türkiyenin Orta Koridor üzerindeki jeostratejik konumu, Avrupa için bir enerji merkezi olma hedefi doğrultusunda ilerlemesi ve bölgedeki etkisi vurgulanmasına rağmen ABDnin yaklaşımında Türkiyenin ön plana çıkartılmaması ve TDT ile gayriresmi ve teknik düzeyde bir temas kurulması önerilmektedir.[13]

Genel olarak bakıldığında, Orta Asyaya yönelik uluslararası ilginin son yıllarda belirgin

biçimde artması, bölgenin jeopolitik ve ekonomik değerinin küresel aktörler tarafından yeniden keşfedildiğini göstermektedir. Türkiye, Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından ortaya çıkan jeopolitik boşluğu erken fark ederek bölgeyle geniş bir diplomatik, ekonomik ve kültürel angajman geliştirmiş ancak Orta Asya devletleri zaman içinde Rusya ve Çinin etkisine daha fazla eklemlenmiştir. ABDnin bu tabloyu kendi çıkarları doğrultusunda dengelemek üzere nispeten geç bir dönemde harekete geçtiği görülmektedir. Bununla birlikte, Orta Asya ülkelerinin yalnızca bir güç eksenine bağlı kalmayan çok yönlü dış politika tercihleri, Batı ile daha yakın işbirliği arayışlarını da yansıtmaktadır. ABnin Semerkant Zirvesi ile Vaşingtondaki C5+1 Zirvesi, bölgenin Batıya açılma isteğinin kurumsal düzeyde teyidi niteliğindedir. Bu süreçte ABD, bölgedeki varlığını artırmak ve stratejik projelerde daha görünür hale gelmek için çeşitli girişimler yürütse de Orta Asyada kalıcı nüfuz tesis edebilmesi, bölgesel dinamikleri doğru okuyabilmesine bağlıdır. Türkiyenin bu bağlamdaki konumu dikkat çekicidir: Hem bölgeyle tarihsel ve kültürel bağları hem de Türk Devletleri Teşkilatı içerisindeki konumu nedeniyle Vaşington açısından doğal bir ortak olarak öne çıkmaktadır. Buna karşın ABDnin Türkiyeyi belirleyici bir bölgesel aktör olarak görmekte isteksiz davrandığı gözlemlenmektedir. Türkiye ve TDTnin rolünü sınırlı tutan mesafeli bir yaklaşımın, ABDnin bölgedeki hedefleriyle çelişeceği açıktır. Batının Orta Asyada gerçek anlamda etkinlik kurabilmesi, güvenilir ve yerleşik bir partner olarak Türkiye ile çalışmasına bağlı olacaktır.

[1] Jarrett Renshaw and Nandita Bose, Trump meets Central Asian leaders to boost critical mineral ties, *Reuters*, 7 Kasım 2025, https://www.reuters.com/world/china/trump-meet-central-asian-presidents-us-seeks-counter-china-russia-influence-2025-11-06/.

[2]O. Rakhmatulin ve A. K. Kushkumbayev, U.S. Strategy in Central Asia: Semantic Analysis, *International Relations & International Law Journal / Seriâ Meždunarodnye Otnošeniâ & Meždunarodnoe Pravo* 98, no. 2 (2022): 62 https://doi.org/10.26577/IRILJ.2022.v98.i2.07.

[3]Ahmet Özdemïr, Amerika Birleşik Devletlerinin Orta Asya Politikaları, *Electronic Journal of Political Science Studies (EJPSS)* 15, no. 2 (2024): 122–46.

[4] Zeng Xianghong, Analysis of the United States New Central Asia Strategy, *China International Studies*, no. 82 (Mayıs 2020): 80–108.

[5]Stephen Blank, U.S. Interests in Central Asia and Their Challenges, *Demokratizatsiya* 15, no. 3 (2007): 312–34. https://doi.org/10.3200/DEMO.15.3.312-334.

[6] Jennifer Brick Murtazashvili, Deals, Not Declarations: Americas New Central Asia Strategy, *The National Interest*, 6 Kasım 2025, https://nationalinterest.org/feature/deals-not-declarations-americas-new-central-asia-strategy.

[7] The US-Central Asia summit: The end of the beginning, *Eurasianet*, 7 Kasım 2025, https://eurasianet.org/the-us-central-asia-summit-the-end-of-the-beginning.

[8] Melik Kaylan, Trumps Summit With Central Asian Leaders Can Rebalance World Power, *Forbes*, 10 Kasım 2025, https://www.forbes.com/sites/melikkaylan/2025/11/10/trumps-summit-with-central-asian-leaders-can-rebalance-world-power/.

[9] Catherine Putz, When Central Asia Came to Washington, *The Diplomat*, 7 Kasım 2025, https://thediplomat.com/2025/11/when-central-asia-came-to-washington/.

[10] Pavel Devyatkin, Central Asia doesn't need another great game, *Responsible Statecraft*, 7 Kasım 2025, https://responsiblestatecraft.org/trump-central-asia-2674274978/.

[11] Jennifer B. Murtazashvili and Temur Umarov, Nobodys Backyard: A Confident Central Asia, *Carnegie Endowment for International Peace*, 5 Eylül 2024, https://carnegieendowment.org/research/2024/09/nobodys-backyard-a-confident-central-asia?lang=en.

[12] Kiran Baez, Working within a Central Asia Quartet can strengthen US ties in the region. The foundations for it have already been laid., *Atlantic Council*, 28 Ekim 2025, https://www.atlanticcouncil.org/blogs/turkeysource/working-within-a-central-asia-quartet-can-strengthen-us-ties-in-the-region-the-foundations-for-it-have-already-been-laid/.

[13] Kiran Baez, Why Washington should pay attention to Turkeys presence in Central Asia, *Atlantic Council*, 23 Ekim 2025, https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/why-washington-should-pay-attention-to-turkeys-presence-in-central-asia/.

Yazar Hakkında :

Bekir Caner ŞAFAK, 2022 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (Mülkiye) Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünden mezun olmuştur. Yüksek lisans derecesini 2025 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Bölümü'nden "Liberalizm - Demokrasi Gerilimi: Temsil Siyasetine Karşı Antagonistik ve Agonistik Siyaset" başlıklı tezi ile almıştır. Halihazırda Ankara Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi doktora adayıdır.

Lisans öğrenimi sırasında sırasıyla AVİM (2021), T.C. İçişleri Bakanlığı (2021) ve T.C. Ankara Valiliği'nde (2022); mezun olduktan sonra da Erasmus+ programı çerçevesinde Finlandiya'nın Helsinki şehrinde özel bir şirkette olmak üzere staj faaliyetlerinde bulunmuştur.

Şafak, Aralık 2024 tarihinden bu yana AVİM Misafir Araştırmacısıdır.

Atıfta bulunmak için: ŞAFAK, Bekir Caner. 2026. "ABD'NİN ORTA ASYA STRATEJİSİ BAĞLAMINDA VAŞİNGTON C5+1 ZİRVESİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2025 / 49. Kasım 18. Erişim Kasım 22, 2026. https://avim.org.tr/public/tr/Analiz/ABD-NIN-ORTA-ASYA-STRATEJISI-BAGLAMINDA-VASINGTON-C5-1-ZIRVESI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır